

Inventering och övervakning av skärfläckornas häckning vid Hamnvägen i Skanör 2002

Skärfläckekolonin vid Landgrens holme söder om Hamnvägen i Skanör bevakades noggrant under våren 2002. Avsikten var att undersöka om den kritik som har framförts mot tidpunkten då betesdjuren bör släppas ut i hagen är befogad och om deras närvaro har en allvarligt negativ inverkan på skärfläckornas häckning. I stora drag orsakade betesdjuren inga allvarliga störningar av häckningen, trots att de var uppe på Landgrens holme vid flera tillfällen. Ett stort antal kläckta ungar vittnar också om att boskopen inte är det största problemet för skärfläckorna.

GÖRAN WALINDER & LENNART KARLSSON

Skärfläcken *Recurvirostra avosetta* häckar på strandängar i södra Sverige med 1000 - 1300 par (Svensson m.fl. 1999, SOF 2002). Arten är fridlyst i Sverige och betecknad som en "särbar" art beroende på sina speciella biotopkrav under såväl häckning som övervintring (Tucker & Heath 1994). Skärfläcken skall alltså ägnas särskild uppmärksamhet i natur- och fågelskyddsarbetet.

Under de senaste tio åren har skärfläckor häckat i en koloni på Landgrens holme söder om Hamnvägen i Skanör (Figur 1). Området ingår i Flommens Naturreservat och är således underställt de skötsel föreskrifter som finns för reservatet. Bland dessa ingår att området skall betas av kreatur bl.a. för att erbjuda häckningsbiotop åt strandängsfåglar som skärfläcken. Detta har visat sig vara ett lyckat drag och området söder om Hamnvägen har utvecklats till det partåtaste strandängsområdet på Falsterbonäset.

Häckfågelfaunan i Flommens Naturreservat har inventerats av Falsterbo Fågelstation på uppdrag av Länsstyrelsen 1984-86 samt 1990-92 (Walinder & Karlsson 1987, 1994). Under 1984-85 häckade 20-25 par skärfläckor på ett par nyanlagda öar söder om Land-

grens holme och 1986 fanns 34 par norr om Hamnvägen (Tabell 1). Detta var samtidigt som betning av området påbörjades, om än inte av samma omfattning som idag.

Sedan 1988 inventeras årligen skärfläckebeståndet i hela Vellinge kommun genom fågelstationens försorg såväl åt Länsstyrelsen som åt kommunen. Vi har alltså en ganska lång serie att se tillbaka på (Tabell 1). Kolonin vid Landgrens holme bildades efter att björkarna, som tidigare stod på holmen, togs bort 1994. Därmed försvann också de äggrovande kråkornas bästa utsiktsplats.

Skärfläckekolonin har sedan dess i princip växt till sig för varje år och under 2002 häckade för första gången ett tresiffrigt antal par (Tabell 1). Trots detta har flera kritiska röster höjts mot att betesdjuren släpps alldeles för tidigt och att fåglarnas häckning störs genom att djuren trampar sönder äggen. Det är förvisso ett känt problem att betesdjur kan sabotera häckningar (se t.ex. Jeppsson m.fl. 2002). För att undvika detta kan man inhägna den aktuella häckningsplatsen eller helt enkelt släppa ut djuren senare på säsongen.

Vid ett möte under vårvintern 2002 med representanter för markägaren (Vellinge

kommun). Länsstyrelsen, Skogsvårdsstyrelsen, SkOF (Falsterbo Fågelstation), Falsterbonäsets Naturvårdsförening samt djurhållarna Lars och Walter Persson diskuterades skötseln av området kring Hamnvägen. Meningarna gick brett isär, allt ifrån att djuren hade ingen eller marginell påverkan på häckningen till att de mer eller mindre spolierade den helt. Det var uppenbart att en noggrann studie av vad som egentligen försiggår var nödvändig och Länsstyrelsens Miljöenhet uppdrog därför åt Falsterbo Fågelstation att genomföra denna.

Bevakningsmetod

Betesområdet innefattar hela området mellan Hamnvägen i norr, gamla järnvägsvallen i öster, Flommens golfbana i söder och P-plat-

sen-Slusanbron-cykelstigen i väster (Figur 1). Det är en betydligt större areal än tidigare. Att hela detta område inhägnats beror främst på att man vill försöka återskapa det öppna landskap som tidigare fanns genom att låta djuren beta bort den vass och säv som växer här.

Att bevaka området 24 timmar om dygnet under 5-6 veckor var en omöjlighet. I stället fick betesdjurens rörelser i området bestämma den tid som behövdes för bevakning. Höll de sig långt från kolonin, räckte det med 5-6 halvtimmeslånga besök per dygn. Det var även möjligt att göra en snabb översyn uppifrån Falsterbo fyr. Om boskapen däremot betade i närheten av skärfläckeolonin, förlängdes besöken till en timme eller mer. När djuren var uppe på Landgrens holme, bevakades de kontinuerligt.

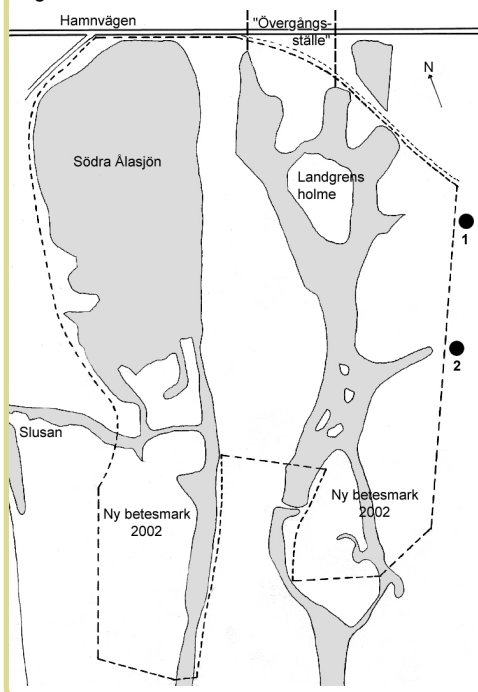
I uppdraget ingick räkning av antalet ruvande fåglar/aktiva bon, att följa häckningen fram till kläckning och att följa ungarna när de lämnar häckningsplatsen. De ruvande skärfläckorna räknades morgon och kväll från två fasta punkter på vallen i öster (Figur 1). Om boskapen gick upp på Landgrens holme, där de flesta paren häckade, så räknades antalet ruvande fåglar ännu en gång så fort djuren lämnade holmen. Endast om antalet ruvande fåglar minskade nämnvärt skulle vi gå ut för att kontrollera orsaken. Vi skulle med andra ord inte själv vara ute i området och störa.

Häckning

De första ruvande fåglarna på Landgrens holme sågs 20 april. Häckningen i området var tämligen synkron. Redan efter fem dagar ruvade ca. 80 par, efter tio ca. 100 och efter 15 drygt 120. Totalt beräknades 131 förstakullar ha lagts (Figur 2). Av dessa låg 118 på Landgrens holme, tio på den större och två på den mindre av holmarna i söder. Dessutom fanns en på ängen väster om dessa holmar.

Hur många kullar som klarade sig fram till kläckningen kan inte exakt anges. Som alltid bland häckande fåglar förekom förluster (se nedan), men antalet kläckta kullar var i varje fall över 100.

Figur 1. Karta över inventeringsområdet. Den streckade linjen visar gränsen för betesmarken inkl. de nya områdena söder om en linje österut från Slusan. De svarta punkterna visar observationsplatserna. "Övergångsställe" är den del av Hamnvägen där flest skärfläckeungar försöker ta sig över.

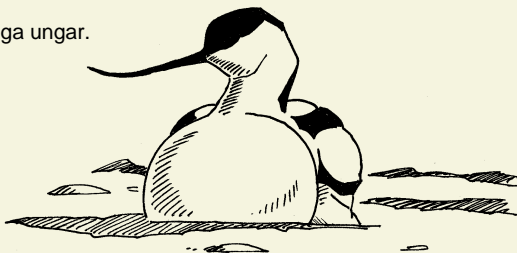
Den första ungen sågs 5 maj. Den sågs nära en ruvande fågel. Paret fortsatte att ruva ytterligare i över en vecka och någon ytterligare skymt av ungen gjordes inte. Den första fulla kullen sågs 12 maj. En 3-kull gick omkring uppe på Landgrens holme. På kvällen samma dag hade antalet kläckta kullar ökat till sex. Dagen efter, 13 maj, sågs tio kullar. De närmaste dagarna ökade antalet kullar raskt: 22, 32, 40, osv. Samtidigt började de tidigast kläckta kullarna lämna området runt Hamnvägen. Flera av dem begav sig norrut mot Bakdjupet, andra söderut längs västra stranden. Den 17 maj hade en kull nått ända till Nabben. Den 22 maj hittades 71 kullar spridda från Nabben, över Revlarna och Bakdjupet till östra Knösen. Någon kull sågs t.o.m. traska landvägen rakt över Knösen. Så sent som 29 maj fanns emellertid fortfarande 125 ungar kvar i området runt Hamnvägen

Efterhand blev det alltför tidsödande att försöka hålla reda på kullarna. De först kläckta ungarna hade blivit ganska stora och därmed ändrat beteende. De hade blivit mer självständiga och behövde inte värmas så ofta. Därmed sprang de omkring längre tid själva och på de populärare födosöksställena kunde man se 20-25 ungar i blandade åldrar tillsammans. De gamla fåglarnas inbördes aggressivitet och försvar av respektive kull avtog också påtagligt när ungarna blev äldre.

Bland de nykläckta kullarna var den vanligaste kullstorleken tre eller fyra ungar. Vid ett par tillfällen sågs också kullar med två eller fem ungar. Om man antar att genomsnittskullen var 3,5 ungar och att över 100 kullar kläcktes så hamnar det totala antalet ungar någonstans mellan 350 och 400. Alla dessa ungar blev naturligtvis inte flygfärdiga. Många försvann redan på ett tidigt stadium. Redan efter några dagar kunde man se att kul-

Tabell 1. Häckningar av skärfläcka vid Hamnvägen i Skanör 1984-86 och 1988-2002: Antal par samt högsta antalet samtidigt observerade ungar/kullar vid ordinarie inventeringar.

År	Antal par, max antal ungar / kullar, kommentar
1984	24 par på nyanlagda öar "Larssons holmar".
1985	20 par på "Larssons holmar".
1986	34 par norr om Hamnvägen på ön. Inga ungar.
1987	Inga uppgifter.
1988	8 par.
1989	4 par.
1990	4 par.
1991	3 par.
1992	2 par.
1993	0 par.
1994	15 par. Förstakullarna sannolikt trampad av boskap. Senare fick 7 par 10 ungar.
1995	17 par/14 bon sannolikt trampade av boskap/Inga ungar.
1996	30 par/59 ungar.
1997	65 par/150 ungar.
1998	73 par/72 ungar.
1999	73 par/63 ungar/42 kullar.
2000	53 par/18 ungar/10-tal kullar. Sannolikt förekom predation (mink?) i området.
2001	88 par/68 ungar. N Hamnvägen sjönk antalet ruvande från 55 till 14 par. Orsaken är inte känd.
2002	131 par/96 ungar/76 kullar (jfr. denna rapport).

larna reducerats. Senare, när ungarna blivit så stora att de började byta fjäderdräkt var den vanliga kullstorleken en eller två ungar. Hur många som till slut kom på vingarna är okänt.

Betesdjurens uppträdande

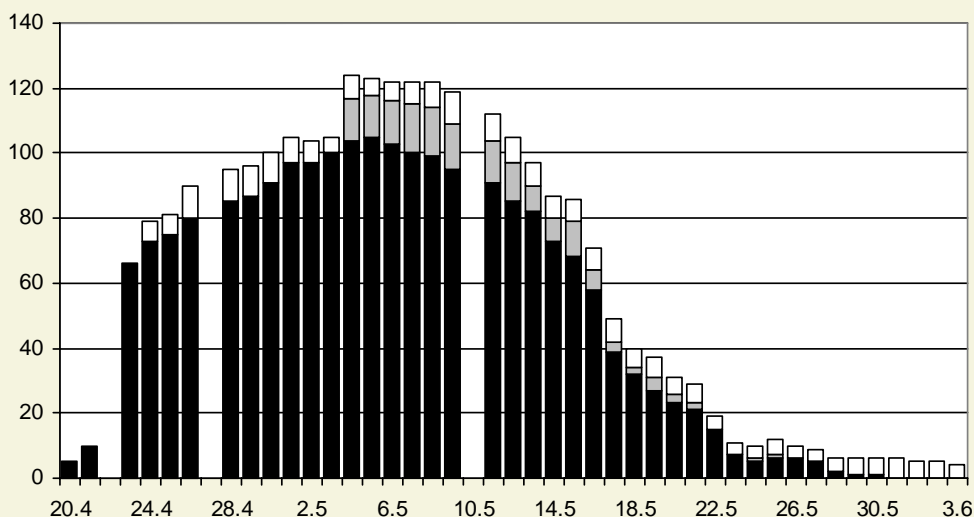
Redan 23 april släpptes 15 ungdjur (kvgior) ut på bete, vilket var extra tidigt. Skälet till detta var främst att de skulle ge sig på den spirande vassen. I början uppehöll de sig också mycket inom vassområdena, framför allt i sydväst nära Slusan. Efterhand som gräset började växa, var det uppenbart att de föredrog detta.

Första kontakten mellan ruvande skärfläckor och boskap inträffade 26 april på morgonen, då kvigorna passerade vattnet på väg från mittenvallen till östra sidan. Det var uppenbart att de utnyttjade de småöar som finns här för att slippa vada. Under en kort stund samlades alla på den största ön, där tio par skärfläckor häckade. När djuren lämnat ön fortsatte alla tio att ruva. Småöarna utnyttjades sedan vid flera tillfällen när kvigorna förflyttade sig längs sydsidan.

Första gången betesdjuren sågs på Landgrens holme var på kvällen 4 maj. De gick upp på ön från norr kl 1845 och stannade till kl 2020. De höll mest till på nord- och västsidan. När kvigorna betade sig söderut reagerade skärfläckorna med att försöka "mota" dem. Stundtals kunde upp till 20-30 skärfläckor med utbredda vingar springa aldeles framför huvudena på de betande djuren. Vid detta tillfälle brydde sig kvigorna inte särskilt mycket om fåglarna. Senare kunde man däremot ibland se en tydlig irritation hos dem, genom att de tog fler steg mellan var gång de betade. Skärfläckorna kan alltså irritera djuren när de betar, men de kan knappast köra undan dem.

Fram till i början av juni sågs betesdjuren uppe på Landgrens holme vid ytterligare nio tillfällen. De flesta besöken var relativt kortvariga (någon/några timmar). Det längsta inträffade 7-8 maj. Klockan 17 den 7 var kvigorna uppe på ön där de stannade till 1935. Klockan 2130 var de uppe igen och de flesta lade sig att idissla. De betade sedan mest i

Figur 2. Antal ruvande skärfläckor vid Landgrens holme 2002. Den undre (svarta) delen av staplarna visar antalet bon som räknades på holmen från observationsplats 1 (se Figur 1). Svart + grå visar antalet par som räknades från observationsplats 2 (fr.o.m. 4 maj). Den vita delen visar antalet par som häckade utanför Landgrens holme. Inga räkningar gjordes 22 och 27 april samt 10 maj.

norra delen fram till 0130 den 8 då de lade sig ned igen. De stannade sedan fram till efter kl 07. Även vid detta besök klarade sig skärfläckorna. På förmiddagen den 7 ruvade 115 och när boskapen lämnat ön ruvade 114.

Över huvud taget inträffade inga signifikanta minskningar av antalet ruvande fåglar efter betesdjurens besök på holmen. Det beror naturligtvis i hög grad på att besöken på ön var relativt fåtaliga och kortvariga. Detta i sin tur sammanhänger med betesområdets storlek och antalet djur. I detta fallet kan man nog tala om ganska få djur på en relativt stor yta. Ytterligare en betydelsefull faktor är att ön inte har ett jämnt gräställe. De södra och östra delarna ligger högre och är torrare medan resten är fuktigare och med kraftigare gräsväxt. Skärfläckorna valde framför allt att lägga sina bon på de högre, torrare delarna, alltså de områden som betades i mindre utsträckning.

Den 4 juni, när de flesta paren hade kläckt gjordes ett kort besök på Landgrens holme av GW och Bengt Råhk, som gick ett varv runt

ön med 4-5 meters lucka mellan sig. Eftersom det fortfarande fanns ruvande fåglar samt många par med ungar i området varade besöket på själva ön inte mycket mer än en halvtimme. Slumpmässigt hittades 58 bon, det vill säga ungefär hälften av det totala antalet. Av dessa ruvades fortfarande ett, två innehöll övergivna kalla ägg, två var trampade av boskap medan de övriga 53 verkade ha kläckt som de skulle. En del skalrester sågs naturligtvis också men endast i ett par fall kunde man se att ägget var uppätet.

Andra störningar och problem

Störningar och uppflog i skärfläckekolonin konstaterades vid många tillfällen då kvigor inte ens var i närheten. Ett par gånger sågs en hare på Landgrens holme. Speciellt en gång (3 maj) ställde den till stor uppståndelse. Under ett par timmar blev den jagad kors och tvärs över ön av skärfläckorna i bästa flipperspelstil. Något bo kan ha förstörts under dessa jakter.

Landgrens holme med skärfläckor, boskap och fyren i bakgrunden. Foto: PG Bentz.

Vid andra tillfällen kom hela kolonin på vingarna utan att det gick att finna någon omedelbar orsak. I regel lägrade sig lugnet igen efter en kort stund, men vid ett par tillfällen varade det längre. Predatorer som mink eller iller borde man ha upptäckt. Kanske var det mindre djur som vessla eller råtta som oroadde skärfläckorna. En annan typ av uppflog orsakades av passerande rovfåglar, hägrar, trutar och kråkor. Vanligtvis blev de attackerade av fåglar från kolonin som flög dem till mötes och fick dem att vika undan. Störningarna var oftast kortvariga och skärfläckorna återvände snabbt till bona. Endast en stationär fjällvråk samt någon fiskande fiskgjuse orsakade mer långvarig irritation.

Kråkor kunde röra sig något så när obehindrat på ängen närmast staketet på östsidan men kom de längre ut blev de attackerade, i första hand av tofsviporna. Närmare Landgrens holme utsattes de för kraftig attack från fåglarna som häckar där. Man fick klart intryck av att kråkorna inte utgjorde något hot mot ägg och ungar, eftersom kolonin var så stor. På de södra småöarna verkade däremot

inte skärfläckorna vara många nog för att kunna köra undan en beslutsam kråka. Vid två tillfällen sågs en kråka ta ägg på småöarna.

Störningar från människor var dessbättre sällsynta. Folk passerade ibland på vallen mellan Södra Ålasjön och Landgrens holme, vilket kunde leda till korta uppflog. En enda gång sågs en (kikarförsedd) person vada över vattnet söder om Landgrens holme.

Som tidigare nämnts drar paren iväg med ungarna från häckplatsen bara några dagar efter kläckningen. Om de väljer att gå norrut, vilket många gör, utgör Hamnvägen med tillhörande cykelstig ett hinder (Figur 1). Den täta trafiken av bilar, cyklisterna och gående tillsammans med högt gräs på vallen upp mot vägen gör att det kan ta lång tid att passera för veckogamla skärfläckeungar.

Ännu farligare blir det när ungarna har kommit upp på Hamnvägen. Vid flera tillfällen sågs ungar springa längs vägkanten utan att finna något ställe att komma ner. Många klarade passagen på egen hand men 14 kullar

Familjelycka! Foto: PG Bentz.

fick hjälpas "helskinnade" ned på andra sidan. Det gick dock inte att undvika olyckor. Tre överkörda ungar hittades men det kan ha varit fler eftersom påkörda djur och fåglar oftast försvinner tämligen snabbt från vägarna.

Slutsatser och åtgärder

Vi kunde inte konstatera någon nämnvärd störning från betesdjuren. Detta styrks av att väldigt många ungar kläcktes. Av samma anledning måste påståendena om att kreaturen skulle ha spolierat häckningen fullständigt de senaste åren vara betydligt överdrivna. Det är t.o.m. så att våra egna noteringar från 1994-95 (Tabell 1) vid närmare rannsakan visar sig vara mer gissning än fakta. Att inhägna skärfläckeolonin med ett elstängsel skulle sannolikt inte försämrade häckningsresultaten. Det förefaller emellertid i nuvarande läge ganska onödigt.

Predation förekom i liten skala främst av kråkor. Inga fyrbenta predatorer sågs. Det kan dock snabbt förändras. Rävnen är på väg tillbaka på Falsterbonäset och det fanns t.ex. ett rävgryt på Knösen 2002. Boskapen utgör emellertid ett visst skydd mot räven.

Ett beträdnadsförbud under fåglarnas häckningstid av samma slag som på Ångsnäset har också diskuterats. Eftersom det är få störningar, har en uppmaning att inte beträda området ansetts tillräcklig och kommer att skyltas inför häckningssäsongen 2003.

Det är viktigt att man underlättar skärfläckeungarnas passage av Hamnvägen. En enkel åtgärd är att slå gräset kort på vallarna. Dessutom måste det slagna gräset avlägsnas. Överenskommelse har träffats med Länsstyrelsen angående detta och åtgärden kommer att genomföras till säsongen 2003.

Trafiken på Hamnvägen är tidvis ganska tät. För att påkalla trafikanternas uppmärksamhet kan man sätta upp skyltar som visar "övergångsställen" för skärfläckor (ursprungligen en idé från Christer Persson, Ljunghusen), precis som man har övergångsställen för gäss vid Skanörs Gästis. Skyltarna skulle inte behöva vara uppe mer än en månad. Vellinge

kommun har lovat att ordna fram skyltar till våren 2003.

Det är viktigt att påpeka att detta är resultat från en enstaka häckningssäsong. Liknande bevakning har inte gjorts förut. Men aldrig tidigare under 15 års inventeringar har så många skärfläckor häckat i området och så många ungar kläckts. Det var alltså ett gynnsamt år för skärfläckan 2002. För att kunna dra säkrare slutsatser och få bättre underlag för åtgärder behövs en lika intensiv bevakning under ytterligare minst en häckningssäsong.

Tack

Vi tackar Miljöenheten vid Länsstyrelsen i Skåne (Lars Knutsson), som snabbt ordnade fram resurser för projektets genomförande. För assistans i bevakningsarbetet tackas PG Bentz, Sophie Ehnborn, Tommy Holmgren, Björn Malmhagen, Karin Persson, Lars Persson, Walter Persson och Bengt Rahk.

Referenser

- Jeppsson, N., Flyckt, G. & Olofsson, P. 2002. Praktiskt fågelskyddsarbete – ett axplock från Nedre Helgeåns Fågelstation. -Anser 41: 11-16.
- SOF. 2002. Sveriges fåglar. 3:e uppl. Stockholm.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk Fågelatlas. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.
- Tucker, G.M. & Heath, M.F. 1994. Birds in Europe: their conservation status. Cambridge.
- Walinder, G. & Karlsson, L. 1987. Häckande fåglar i Flommens Naturreservat 1984-86. -Anser 26: 179-188.
- Walinder, G. & Karlsson, L. 1994. Häckande fåglar i Flommens Naturreservat 1990-92. -Anser 33: 33-38.

GÖRAN WALINDER & LENNART KARLSSON

Falsterbo Fågelstation

Fyren

239 40 Falsterbo

birdobs@fbo.pp.se

Detta är meddelande nr. 216 från Falsterbo Fågelstation.

